

Joanna E. UTKIN*

 <https://orcid.org/0000-0001-7446-1254>

PIERWSZA KASA POŻYCZKOWA PRZEMYSŁOWCÓW W KRÓLESTWIE POLSKIM I KARIERA LUDWIKA ŚWIĘCICKIEGO

Abstrakt

Przedmiot badań: Historia Kasy Pożyczkowej Przemysłowców Warszawskich, pierwszej w Królestwie Polskim spółdzielni kredytowej (KPPW, Kasa), opracowana na 150 rocznicę wyboru pierwszych władz Kasy, mijającą w styczniu 2020 r. Warto przypomnieć, jakie były początki Kasy i jak rozwijała się do wybuchu Wielkiej Wojny. Z instytucją tą związał swoją karierę Ludwik Święcicki, autor książki o 40-letniej historii KPPW i wieloletni naczelnik jej biura. Jego droga do stanowiska naczelnika to ciekawy przykład ewolucji zawodowej ogranicznika pochodzącego z rodziny ziemiańskiej.

Cel badawczy: Przedstawienie okoliczności, w jakich działali założyciele KPPW, oraz odpowiedź na pytania: jakie modyfikacje statutu wymusiła praktyka, jakie były zobowiązania członków, a jakie mieli oni możliwości zaciągania kredytów i osiągania dochodów. Ponadto, jak trafił do pracy urzędniczej wieloletni naczelnik Kasy i jakie zdarzenia miały miejsce za jego czasów. Opracowanie obejmuje działalność Kasy do roku 1913, poprzedzającego rok wybuchu wojny.

Metoda badawcza: Praca oparta jest na publikacjach i drukach sprzed Wielkiej Wojny z księgozbioru Szkoły Głównej Handlowej, w tym przede wszystkim na historii KPPW napisanej w 1910 r. przez Ludwika Święcickiego. Do zapoznania się z operacjami kredytowymi Kasy niezbędna była wiedza o wekslach, zawarta na przykład w rozdziale o dyskontowaniu weksli, napisanym przez autorkę niniejszego artykułu w podręczniku z matematyki finansowej. Ponadto, pomocne okazało się dzieło A.H.T. Święcickiego na temat historii rodu. Zamieszczone tam informacje weryfikowano lub uzupełniano na podstawie archiwalnych dokumentów i gazet. Autorka jest prawniczką Ludwika Święcickiego, jednak przekaz rodzinny dotyczył głównie Zofii Ludwikowej Święcickiej; deficyt informacji stał się zachętą do badań archiwalnych.

Wyniki: Na podstawie wydanych w ciągu ostatnich stu lat opracowań wykazano, że zatwierdzenie przez ministra finansów w Petersburgu statutu KPPW było lokomotywą, która pociągnęła legalizację kolejnych instytucji finansowych w Królestwie Polskim. W pionierskim statucie Kasy dokonywano z czasem zmian, choć mimo nacisków ministerstwa finansów KPPW zachowała swoją odrębność. Operacje pożyczkowe Kasy były rozszerzane od 1912 r. Był to rok odejścia z pracy sześćdziesięcioletniego Ludwika Święcickiego. Jednak w powstającym państwie polskim

* Prof. dr hab., Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Kolegium Analiz Ekonomicznych, Katedra Matematyki i Ekonomii Matematycznej; e-mail: joanna.utkin@sgh.waw.pl

Święcicki zgłosił się do pracy w Ministerstwie Skarbu, a później został dyrektorem łódzkiego oddziału polskiego banku emisyjnego. Nowe operacje kredytowe wprowadzone od 1912 r. otwierały Kasę na różne europejskie waluty i na operacje pożyczkowe zamiejscowe i zagraniczne. Zapewne dzięki temu KPPW przetrwała Wielką Wojnę, a w niepodległej Polsce przekształciła się w bank akcyjny.

Słowa kluczowe: historia kas, statut, naczelnik, Warszawa.

1. Wstęp

W 1870 r. nastąpiła zmiana w funkcjonowaniu Banku Polskiego: utracił on prawo emisji banknotów i prawo udzielania kredytów długoterminowych, przy jednoczesnej rozbudowie kredytu dyskontowego. Bank Polski powstał w 1828 r. jako bank emisyjny Królestwa Polskiego, inwestujący w budowę dróg i industrializację kraju. W 1841 r. została zmieniona waluta Królestwa Polskiego: złote zastąpiono rublami, które początkowo miały napisy polskie i rosyjskie. W latach 1886–1894 nastąpiła likwidacja banku i zastąpienie go przez rosyjski Bank Państwa (*Gosudarstwiennyj Bank*)¹.

Od 1825 r. w Królestwie Polskim działało Towarzystwo Kredytowe Ziemskie powołane z inicjatywy ministra przychodów i skarbu, księcia Druckiego – Lubeckiego. Towarzystwo udzielało właścicielom ziemskim kredytów długoterminowych zabezpieczonych hipoteką dóbr, a wypłacanych w listach zastawnych².

Do lat sześćdziesiątych XIX w. prywatna bankowość w Królestwie Polskim była reprezentowana przez domy bankowe, jak na przykład dom bankowy Samuela Kronenberga założony w 1820 r.³ Później rosyjskie ministerstwo finansów zaczęło wydawać koncesje na nadzorowane prywatne banki akcyjne. Zgodnie z rosyjskim prawem bankowym, banki handlowe mogły udzielać kredytów jedynie krótkoterminowych. Ponadto, kapitał akcyjny był ograniczony⁴. W rezultacie w Warszawie w pewnych okresach powstawało po kilka banków akcyjnych⁵.

¹ W. Morawski, *Słownik historyczny bankowości polskiej do 1939 roku*, Warszawa 1998, s. 28–29.

² M. Wąsowicz, *Instytucja kredytu długoterminowego na ziemiach polskich: rozwiązania rodzinne czy recepta obcych wzorów*, w: A. Lityński, P. Fiedorczyk (red.), *Wielokulturowość polskiego pogranicza. Ludzie – idee – prawo*, Białystok 2003, s. 98.

³ W. Morawski, *Słownik historyczny bankowości polskiej...*, s. 10.

⁴ *Ibidem*, s. 11.

⁵ *Ibidem*, s. 18–19.

Największy z ówczesnych polskich przedsiębiorców, syn warszawskiego bankiera Samuela Kronenberga, Leopold⁶, inwestował w przemysł tytoniowy, cukrowniczy i budowę linii kolejowych. Dążył on do utworzenia w Warszawie banku akcyjnego. Projekt każdej instytucji kredytowej w Królestwie Polskim musiał być zatwierdzony w ministerstwie finansów w Petersburgu. Statut projektowanego Banku Handlowego został zatwierdzony w lutym 1870 r.⁷ Równocześnie Leopold Kronenberg pracował nad założeniem trzech innych warszawskich instytucji finansowych. W maju 1870 r. zatwierdzono statut Warszawskiego Towarzystwa Ubezpieczeń, które ubezpieczało budynki od ognia⁸. W styczniu 1870 r. zatwierdzono statut Towarzystwa Kredytowego m. Warszawy⁹, które było instytucją kredytu długoterminowego. Udzielało ono kredytu zabezpieczonego hipoteką nieruchomości ze środków pozyskanych przez emisję listów zastawnych¹⁰.

Ignotus, autor „Finansjery Warszawskiej”, na ostatnim miejscu wymienia Kasę Pożyczkową Przemysłowców Warszawskich, której statut zatwierdzono już we wrześniu 1869 r.¹¹ Przeprowadzenie przez petersburskie urzędy pierwszego projektu statutu zwiększało szanse zatwierdzenia kolejnych projektów instytucji kredytowych w zaborze rosyjskim.

KPPW powstała jako stowarzyszenie oparte na koncepcji spółdzielni oszczędnościowo-pożyczkowej wymyślonej w Niemczech przez Hermana Schulze z Delitzsch¹². Impulsem do urzeczywistnienia tego pomysłu w Kongresówce stało się wezwanie w 1867 r. Leopolda Kronenberga do cywilnego gubernatora guberni warszawskiej, aby zaopiniował rządowy plan utworzenia instytucji bankowej dla klas niezamożnych¹³. Kronenberg, przekonany do kas Schulzego, namówił do wspólnego pisania statutu kilku warszawskich fabrykantów i kupców oraz paru prawników. KPPW była pierwszą w zaborze ro-

⁶ Ignotus, *Finansjera warszawska (1870–1925)*, A. Podolska-Meducka (red.), Warszawa 2008, s. 18.

⁷ F. Doleżał, *Leopold Kronenberg i rozwój kredytu w Królestwie Polskim*, w: *Leopold Kronenberg. Monografia zbiorowa*, Warszawa 1922, s. 251.

⁸ Ignotus, *Finansjera warszawska (1870–1925)*..., s. 37.

⁹ F. Doleżał, *Leopold Kronenberg i rozwój kredytu*..., s. 266.

¹⁰ W. Morawski, *Słownik historyczny bankowości polskiej*..., s. 64.

¹¹ *Ibidem*, s. 274.

¹² L. Świącicki, *Historia Kasy Pożyczkowej Przemysłowców Warszawskich za czterdziestoletni okres jej istnienia 1870–1910*, Warszawa 1910, s. 5; Z. Świtalski, *Spółdzielczość w świecie do 1918 r.*, w: S. Ingłot (red.), *Zarys historii polskiego ruchu spółdzielczego. Część I*, Warszawa 1971, s. 55–57.

¹³ F. Doleżał, *Leopold Kronenberg i rozwój kredytu*..., s. 272.

syjskim instytucją kredytową w formie spółdzielni¹⁴. Już w 1872 r. powstała w Warszawie spółdzielnia kredytowa dla klas zamożniejszych, mianowicie Warszawskie Towarzystwo Wzajemnego Kredytu¹⁵.

KPPW zalicza się do instytucji miejskiej spółdzielczości kredytowej. W Królestwie Polskim wykształciły się cztery typy takich instytucji: kasy przemysłowców, towarzystwa wzajemnego kredytu, towarzystwa drobnego kredytu i towarzystwa kredytowe¹⁶. Bardziej odpowiednia byłaby klasyfikacja łącząca pary wymienionych instytucji. Działalność kas przemysłowców i towarzystw wzajemnego kredytu charakteryzowała się poważnym udziałem operacji wekslowych, co zbliżało je do banków¹⁷. Towarzystwa kredytowe stanowiły zaś odłam towarzystw drobnego kredytu, tylko że były bezudziałowe. Przy czym ani jedno, ani drugie nie udzielały kredytu handlowego¹⁸. Kapitał tych towarzystw mógł pochodzić z pożyczek bankowych lub z darowizn¹⁹. Równocześnie z KPPW powstało „Towarzystwo Spożywcze i Kasa Pożyczkowa «Zgoda» w Płocku”, które w tym mieście miało sklep²⁰. Płocka „Zgoda” jest przykładem kasy pożyczkowej wymykającej się cytowanej klasyfikacji. W następnych latach w różnych miastach zaboru rosyjskiego powstawały kasy przemysłowców, których statuty były zatwierdzane osobno²¹.

2. Działalność Kasy

2.1. Początki działalności i zaufanie

Ważnym czynnikiem zaufania do nowej instytucji był skład personalny jej władz. Na pierwszym zebraniu zwołanym przez założycieli na 19 grudnia 1869 r. wybrano 50-osobowe Zgromadzenie Reprezentantów²². KPPW za-

¹⁴ W. Morawski, *Słownik historyczny bankowości polskiej...*, s. 70.

¹⁵ Ignotus, *Finansjera warszawska (1870–1925)...*, s. 124.

¹⁶ S. Piechowicz, *Zarys historii polskiego ruchu spółdzielczego w zaborze rosyjskim*, w: S. Ingłot (red.), *Zarys historii...*, s. 249.

¹⁷ S. Piechowicz, *Zarys historii polskiego ruchu spółdzielczego...*, s. 252.

¹⁸ *Ibidem*, s. 251.

¹⁹ E. Gostomski, *Narodziny spółdzielczości kredytowej w Europie i rozwój banków spółdzielczych w Polsce*, w: A. Szelańska (red.), *Współczesna bankowość spółdzielcza*, Warszawa 2012, s. 27–28.

²⁰ A. Papierowski, *Geneza i rozwój spółdzielczości w Płocku w latach 1869–1904*, *Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego* 1983/4, s. 29–39; innej Kasy w Płocku nie było.

²¹ S. Piechowicz, *Zarys historii polskiego ruchu spółdzielczego...*, s. 249.

²² L. Świącicki, *Historia Kasy Pożyczkowej Przemysłowców Warszawskich...*, s. 19.

częła formalnie istnieć, gdy 2 stycznia 1870 r. Zgromadzenie wybrało Komitet złożony z 11 członków oraz stanowiący jego część trzyosobowy Zarząd²³. W Zarządzie znaleźli się: prezes Leopold Kronenberg, który scedował rutynowe obowiązki na Ludwika Spiessa, kontroler Aleksander Temler, który wraz z prezesem zakładał Kasę, i zawiadujący rachunkowością Juliusz Simler, zastąpiony wkrótce przez Hermana Meyera. Gdy po sześciu latach Kronenberg złożył mandat, prezesem został Spiess. Skład ten przez wiele lat prawie się nie zmieniał. Komitet decydował o udzielaniu pożyczek, sprawy zaś nadzwyczajne uzgadniał ze Zgromadzeniem. Komitet pracował wytrwale, umiejętnie sterując Kasą²⁴. Czynnikiem zniechęcającym do zrzeszania się w Kasie była statutowa solidarna odpowiedzialność za zobowiązania Kasy, wzorowana na regule Schulzego. Zobowiązania były konsekwencją przyjmowania kapitałów na oprocentowane lokaty. Radca prawny KPPW, Józef Kirsztrot, w swojej broszurze o stowarzyszeniach zaliczkowych wyjaśniał kwestię odpowiedzialności za długi Kasy²⁵. Uznano wspólne poręczenie za równe solidarnej odpowiedzialności, co miało zmniejszyć obawy stowarzyszonych odnośnie do rygoru osobistej odpowiedzialności, dając jednocześnie wierzycielom rękojmię w majątku Kasy oraz majątku jej członków²⁶.

Do wzrostu zaufania do KPPW przyczyniło się otwarcie dla niej kredytów przez tak zasobne instytucje, jak Warszawskie Towarzystwo Wzajemnego Kredytu czy Bank Handlowy²⁷.

W dłuższym okresie najlepszą gwarancją bezpieczeństwa był stale powiększany kapitał rezerwowy. Od 1873 r. był on wspomagany przez fundusz zarezerwowany, tworzony przez odpisywanie pewnych kwot z zysków, z którego można było pokrywać nadwyżki strat nad zyskami bez uszczerbku dla kapitału rezerwowego²⁸.

²³ *Ibidem*, s. 22.

²⁴ *Ibidem*, s. 23, 27; profil zawodowy członków Zarządu według deklaracji s. 13–14: Ludwik Spiess – właściciel fabryki chemicznej, Aleksander Temler – współwłaściciel fabryki garbarskiej, Juliusz Simler i Herman Meyer – kupcy hurtowi.

²⁵ **A. Kraushar**, *Palestra warszawska*, Warszawa 1919, s. 200; **S. Piechowicz**, *Zarys historii polskiego ruchu spółdzielczego...*, w: **S. Inglot** (red.), *Zarys historii...*, s. 242.

²⁶ **L. Świąćicki**, *Historia Kasy Pożyczkowej Przemysłowców Warszawskich...*, s. 25–26.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*, s. 60.

2.2. Modyfikacje statutu

Statut KPPW był eksperymentem, który wymagał modyfikacji w miarę jak rosła liczba członków. Na koniec 1870 r. było 408 członków, a na koniec 1913 r. 11 268, mimo rygorystycznie prowadzonych skreśleń²⁹. Każdy projekt usprawniający działalność Kasy był na wniosek Zgromadzenia Reprezentantów przedstawiany w ministerstwie przez Komitet. Na akceptację trzeba było czekać przynajmniej rok. Omówienie zmian w statucie Kasy zawdzięczamy autorowi 40-letniej historii KPPW, natomiast tekst ustawy nie jest obecnie dostępny. Rezultaty zmian pierwotnego statutu były następujące: Począwszy od 1884 r. Zgromadzenie Reprezentantów wybierało co trzy lata członków 3-osobowej Komisji Rewizyjnej i ich zastępców³⁰. W 1888 r. określono warunki pożyczek przewyższających wkład, a także dołączono statutową możliwość dyskontowania weksli w Banku Państwa będącym najtańszą instytucją kredytową³¹. Kolejną innowacją było ustanowienie w 1891 r. Rady nadzorującej działalność Zarządu i stanowiącej jego łącznik ze Zgromadzeniem Reprezentantów przy jednoczesnej redukcji liczebności Komitetu³². Jako relikw w statucie pozostawała kontrola sprawozdań KPPW przez warszawskiego Oberpolicmajstra, mimo iż obie strony występowały o powierzenie kontroli ministerstwu finansów³³.

W 1897 r. ministerstwo finansów wydało statuty wzorcowe w celu redukcji typów spółdzielczych instytucji kredytowych³⁴. W 1898 r. ministerstwo finansów wystosowało do Komitetu Kasy odezwę z propozycją przekształcenia KPPW w towarzystwo wzajemnego kredytu, działające na podstawie odpowiedniego statutu wzorcowego; oprócz takich towarzystw miały funkcjonować jedynie instytucje drobnego kredytu, oparte na innym statucie wzorcowym. Przyjęcie proponowanego statutu wzorcowego skutkowałoby rozszerzeniem operacji kredytowych, podwyższeniem odprowadzanego podatku i wprowadzeniem do dokumentacji języka rosyjskiego. Projekt kompromisowego statutu KPPW opracowany przez nowego naczelnika biura Kasy, Ludwika Święcickiego, został odrzucony przez ministerstwo³⁵. Do końca kierowania biurem przez

²⁹ *Sprawozdanie z 44-go roku działalności Kasy Pożyczkowej Przemysłowców Warszawskich za 1913 r.*, s. 32: po dziesięciu latach wzrostu liczby członków rozpoczął się spadek poniżej 6% stanu rocznie, a od 1894 r. liczba członków stale wzrastała.

³⁰ **L. Święcicki**, *Historia Kasy Pożyczkowej Przemysłowców Warszawskich...*, s. 83, 121.

³¹ *Ibidem*, s. 32.

³² *Ibidem*, s. 34–35.

³³ *Ibidem*, s. 30–31.

³⁴ **S. Piechowicz**, *Zarys historii polskiego ruchu spółdzielczego...*, s. 28.

³⁵ *Ibidem*, s. 36–37.

Świąćickiego w 1912 r. KPPW działała na dotychczasowych zasadach. Kasy przemysłowców z czterech innych miast zaboru rosyjskiego też zachowały swoje statuty³⁶.

2.3. Uczestnicy i operacje Kasy

Celem KPPW było udzielanie jej członkom pożyczek za opłatą procentów. Osoba wstępująca do KPPW wpłacała wpisowe rb. 1 i wkład rb. 50³⁷. W różnych okresach zwiększano liczbę dobrowolnych wkładów uczestnika, bez zwiększania liczby głosów. Suma członkowskich wkładów, niewystarczająca na udzielanie pożyczek, stanowiła pierwszy składnik kapitału obrotowego Kasy. Drugim składnikiem były procenty od sum wypożyczonych uczestnikom, trzecim była suma lokat przyjętych przez Kasę³⁸.

KPPW udzielała różnego rodzaju pożyczek krótkoterminowych. Charakterystyka poszczególnych rodzajów pożyczek jest uporządkowana poniżej według sum rubli pożyczonych łącznie w ciągu pierwszych czterdziestu lat istnienia Kasy. Najwyższa suma wyróżnia pożyczki na weksle indosowane. Był to skup przez KPPW weksli wystawionych w trakcie wymiany handlowej³⁹. Jeśli zrzeszony w Kasie sprzedawca otrzymywał od nabywcy zobowiązanie do zapłaty danej kwoty w danym terminie w formie weksła, to mógł w terminie wcześniejszym złożyć ten weksel do dyskonta w Kasie. Aby ustąpić Kasie przyszłą zapłatę, indosował weksel, umieszczając na jego odwrocie adnotację o ustąpieniu na rzecz KPPW oraz dwa podpisy. Po akceptacji weksla przez Komitet, Kasa wypłacała sprzedawcy kwotę z weksla pomniejszoną o dyskonto⁴⁰. Drugim pod względem łącznej sumy rodzajem pożyczek były pożyczki solidarne, udzielane stowarzyszonym za poręczeniem dwóch żyrantów. Pożyczka solidarna miała postać weksla własnego wystawianego przez pożyczkobiorcę z wymienioną wysokością pożyczki i terminem jej zwrotu w Kasie. Z pożyczek solidarnych korzystali początkujący drobni wytwórcy⁴¹. Trzecie miejsce zajmowały pożyczki na weksle poparte zaliczeniami kolei i kantorów transportowych, które skutkowały skupem zaliczeń przez Kasę. Pożyczkobiorca wystawiał weksel przekazowy na wysyłane towary, obciążony zaliczeniem nieprzekraczającym

³⁶ S. Piechowicz, *Zarys historii polskiego ruchu spółdzielczego...*, s. 249.

³⁷ L. Świąćicki, *Historia Kasy Pożyczkowej Przemysłowców Warszawskich...*, s. 63.

³⁸ *Ibidem*, s. 41–46.

³⁹ *Ibidem*, s. 143–148.

⁴⁰ W. Bijak, M. Podgórska, J. Utkin, *Matematyka finansowa*, Warszawa 1994, s. 116–117.

⁴¹ L. Świąćicki, *Historia Kasy Pożyczkowej Przemysłowców Warszawskich...*, s. 139–143.

wartości przesyłki, który miał być zapłacony przy odbiorze. Następnie składał w Kasie dokumenty wysyłki wraz z wekslem i oświadczeniem ustąpienia Kasie prawa odbioru kwoty objętej przekazem⁴². Na czwartym miejscu pod względem łącznej sumy znajdowały się pożyczki na kaucję hipoteczną, udzielane przez Kasę stowarzyszonym na ich nieruchomości położone w Warszawie. Z tej formy pożyczki mogli korzystać zamożniejsi członkowie, przy czym wysokość pożyczek była na ogół duża. Władze KPPW ograniczyły wysokość kaucji do połowy szacunku nieruchomości, a sumę kaucji do poziomu niższego od sumy wkładów członkowskich. Pożyczkobiorca składał opis nieruchomości wraz z jej wykazem hipotecznym do zaopiniowania przez radcę prawnego Kasy, po czym doręczał Zarządowi notarialny wpis kaucyjny do księgi wieczystej nieruchomości. Wpłata pożyczki następowała na weksel własny pożyczkobiorcy z terminem spłaty nie dłuższym niż sześć miesięcy⁴³. Piąte miejsce przypadło pożyczkom na zastaw papierów publicznych, rządowych lub poświadczonych przez instytucję rządową. W podaniu do Kasy pożyczkobiorca wymieniał ilość i rodzaj papierów publicznych, wysokość pożyczki równą 90% ich kursu giełdowego i termin zwrotu pożyczki. Dołączał do tego weksel własny na zapłatę pożyczonej sumy⁴⁴. Pożyczki na udziały członkowskie i pożyczki na kapitały były nieskomplikowane, jeśli nie przekraczały wysokości odpowiednio wkładu lub lokaty pożyczkobiorcy. W przeciwnym razie stawały się, zgodnie z rozszerzeniem ustawy z 1888 r., pożyczkami wekslowymi zabezpieczonymi podobnie do wcześniej wymienionych rodzajów pożyczek⁴⁵.

Omówione rodzaje pożyczek były udzielane przez Kasę w czasach kierowania biurem przez Ludwika Świąteczkiego. Po jego odejściu w 1912 r. KPPW zapoczątkowała rozszerzanie operacji. Naczelnikiem Biura został wtedy zastępca Świąteczkiego, Artur Ferencowicz⁴⁶.

W 1913 r. rozwinięte zostały dwa działy pożyczek wymienione w książce o czterdziestoletniej historii KPPW, które choć wcześniej znane, nie były powszechnie wykorzystywane. Mianowicie, pożyczki na ustąpienie Kasie należności za wykonane i przyjęte zamówienie oraz na rachunki lub faktury potwierdzone przez odbiorców ze wskazaniem sumy i terminu zapłaty⁴⁷ zostały

⁴² *Ibidem*, s. 137–139.

⁴³ *Ibidem*, s. 132–136.

⁴⁴ *Ibidem*, s. 128–132.

⁴⁵ *Ibidem*, s. 123–128.

⁴⁶ **L. Świąteczki**, *Historia Kasy Pożyczkowej Przemysłowców Warszawskich...*, s. 115; *Sprawozdanie...*, s. 4.

⁴⁷ **L. Świąteczki**, *Historia Kasy Pożyczkowej Przemysłowców Warszawskich...*, s. 148–149.

rozszerzone o wszelkie zobowiązania, rewersy, weksle osób niehandlujących, kaucje podlegające zwrotom, kontrakty na przyjęte dostawy rządowe, polisy, przekazy, czeki itp. Figurowały one w sprawozdaniu jako pożyczki na zobowiązania prywatne⁴⁸. Także rachunki otwartych kredytów zabezpieczone weksłami albo dokumentami towarowymi przeżywały swój renesans⁴⁹. Ponadto, wprowadzone zostały dwa rodzaje nowych operacji. Nowe operacje obejmowały inkaso weksli zamiejscowych i w walucie obcej, prowadzenie rachunków przekazowych na całe Królestwo Polskie i zagranicę oraz wprowadzenie rachunków korespondentów. Rachunki korespondentów były już wykorzystywane w 1913 r.⁵⁰ Dawniej, przy braku własnych korespondentów Komitet był zmuszony, nawet w przypadku prowincji lub Cesarstwa Rosyjskiego, redyskontować lub inkasować weksle zamiejscowe w Banku Państwa albo w jakimś poważnym banku prywatnym⁵¹. W ogóle zamiejscowe i zagraniczne zlecenia klientów KPPW ułatwiała przedtem za pośrednictwem innych instytucji finansowych. Kasa wprowadziła też sprzedaż i kupno walut zagranicznych⁵². Wprowadzenie zawczasu operacji w walucie obcej ułatwiała działalność Kasy pod okupacją niemiecką w latach 1915–1918.

Członkowie KPPW otrzymywali dywidendę proporcjonalną do swojego udziału. W latach 1905–1909 Kasa płaciła dywidendę 7%, choć wcześniej była wyższa. Środki na dywidendy pochodziły z rocznego obrotu pożyczkowego pomniejszonego o procenty z lokat, odpisy na rezerwę i od 1885 r. o sumę strat⁵³.

Członkowie wybrani do Komitetu, Rady, Komisji Rewizyjnej otrzymywali za udział w posiedzeniach wynagrodzenia żetonowe⁵⁴. Uczestnicy posiedzeń składali żetony jako znaki obecności. Wysokość ich wynagrodzeń była proporcjonalna do liczby obecności, a suma tych wynagrodzeń była corocznie (od 1884 r.) wyznaczana przez Zgromadzenie Reprezentantów z czystych zysków Kasy⁵⁵.

⁴⁸ *Sprawozdanie...*, s. 9, 21.

⁴⁹ **L. Świącicki**, *Historia Kasy Pożyczkowej Przemysłowców Warszawskich...*, s. 149–150; *Sprawozdanie...*, s. 10, 20.

⁵⁰ *Ibidem*, s. 26.

⁵¹ **L. Świącicki**, *Historia Kasy Pożyczkowej Przemysłowców Warszawskich...*, s. 145.

⁵² *Sprawozdanie...*, s. 10.

⁵³ **L. Świącicki**, *Historia Kasy Pożyczkowej Przemysłowców Warszawskich...*, s. 177, 179, 180, 183.

⁵⁴ *Ibidem*, s. 208.

⁵⁵ *Ibidem*, s. 90.

Urzednicy biura nie byli czlonkami Kasy, lecz jej pracownikami, dla ktorzych pracodawca wykupywal swiadectwa subiektow handlowych⁵⁶. Od 1877 r. urzednicy Kasy korzystali z Funduszu Przewoznosci i Pomocy zalozonego przez prezesa Spiessa. Pracownik odprowadzal na Fundusz 6% pensji, pracodawca dokladal tyle samo. Skladki byly oprocentowane 6% w skali roku, a narosle odsetki kapitalizowane na koniec roku. Zgromadzona kwota Kasa wypalcala po 20 latach pracy lub po odejsciu pracownika z instytucji⁵⁷.

3. Kariera Ludwika Swiecickiego

3.1. Staz buchaltera

Ludwik Swiecicki urodzil sie w listopadzie 1851 r. w Nowej wsi w parafii Chrostkowo na Kujawach. Byl ostatni z licznego potomstwa wlasciciela majatku, Jana Stanislaw Swiecickiego i jego trzeciej zony Eleonory z Nelskich⁵⁸. W 1865 r. rodzice z mlodszyimi dziecmi przeprowadzili sie do Warszawy na ul. Nowolipie 2475. Ludwik zostal zapisany do warszawskiego gimnazjum⁵⁹. W roku akademickim 1871/1872 ukonczyl pierwszy kurs na wydziale prawa Imperatorskiego Uniwersytetu Warszawskiego z wynikiem bardzo dobrym⁶⁰. Nastepnie skonczyl studia handlowe w Berlinie⁶¹, przypuszczalnie w zakresie jednego roku, gdyz w 1873 r. zachorowala i zmarla jego matka⁶², co wplynelo na rodzinny budzet.

Sredni bracia Ludwika, Adolf i Jan⁶³ potrzebowali w swoich przedsiwzięciach pomocy buchaltera i mogli liczyc na Ludwika.

Adolf Swiecicki mial wyksztalzenie techniczne. W 1874 r. inz. Adolf Swiecicki wraz z Antonim Wieczorkiem zalozyli w Krzywiej pod Bialymstokiem fabryke maszyn i odlewow. Spolka istniala do 1879 r., gdy chory w owczas

⁵⁶ *Ibidem*, s. 194.

⁵⁷ *Ibidem*, s. 166–167.

⁵⁸ **A.H.T. Swiecicki**, *Historia herbu rodowego Jastrzembiec czyli saga rodu Swiecickich IX–XXI w.*, wydanie internetowe, Poznan 2010, s. 90, <https://repozytorium.amu.edu.pl/handle/10593/456>; stan na 23.06.2020 r.

⁵⁹ *Ibidem*, s. 273.

⁶⁰ **J.E. Utkin**, *Wspomnienie o Witoldzie Swiecickim. Czasy do 1944 roku*, *Miscellanea Historico-Iuridica* 2017/XVI/2, s. 215.

⁶¹ **A.H.T. Swiecicki**, *Historia herbu rodowego Jastrzembiec...*, s. 273.

⁶² Epitafium na zelaznym pomniku: *Sp. Eleonora z Nelskich Swiecicka 1811–1873*, cmentarz Stare Powazki w Warszawie.

⁶³ **A.H.T. Swiecicki**, *Historia herbu rodowego Jastrzembiec...*, s. 90.

Adolf odprzedał swój udział współnikowi. Wiadomo, że Ludwik współpracował z Adolfem w jego fabryce w Białymstoku⁶⁴.

Jan Świąćicki skończył studia prawnicze. W latach 1873–1879 Jan był redaktorem „Gazety Rolniczej”, a od wiosny 1874 r. również jej wydawcą. Działalność ta zapewniała środki na utrzymanie rodziny. Ze względu na perspektywę awansu zawodowego Jan został aplikantem sądowym i był nim do momentu likwidacji polskiej Magistratury w 1876 r.⁶⁵ Chociaż aplikantura była zajęciem bezpłatnym, to obciążała harmonogram red. Świąćickiego, który do rozliczania nakładów tygodnika musiał wykorzystywać fach i czas Ludwika.

Po śmierci Adolfa Jan wziął w dzierżawę cegielnię pod Warszawą. Mieszkał z rodziną w dworku wynajętym w Domaniewie, gdzie latem 1880 r. przyszła na świat córka Jana, Anna. Z aktu urodzenia Anny wynika, że Ludwik mieszkał z rodziną Jana, a cegielnia znajdowała się w Mosznie⁶⁶. Wydaje się, że Ludwik dołożył się do inwestycji, jak również w fabryce cegieł prowadził księgowość. Cegielnia przyniosła straty i w 1881 r. obaj bracia podjęli pracę mniej ryzykowną, za to w pełni wykorzystującą ich kwalifikacje zawodowe.

3.2. Pierwsze dwadzieścia lat w Kasie

Ludwik Świąćicki zatrudnił się w KPPW w marcu 1881 r. – 19 marca 1911 r. otrzymał telegram na trzydziestolecie pracy⁶⁷. W swoim opracowaniu 40-letniej historii KPPW napisał, że został przyjęty do składu urzędników Kasy jako człowiek „młody, fachowo wyrobiony, mający pewną rutynę i doświadczenie”. Do 1897 r. pracował na różnych stanowiskach. Świąćicki objął stanowisko naczelnika biura w 1898 r. Stanowisko to utworzono formalnie w 1893 r., gdy

⁶⁴ **M. Wróbel**, *Antoni Hipolit Wieczorek (1844–1906): rys biograficzny białostockiego fabrykanta i dzieje jego zakładu (do 1906 r.)*, Rocznik Białostocki 2014/19, s. 111; **S. Rewieński**, *Jeszcze o próbach narzędzi rolniczych*, *Gazeta Rolnicza* 12/20.03.1879 r., s. 89–90; **A.H.T. Świąćicki**, *Historia herbu rodowego Jastrzębiec...*, s. 273.

⁶⁵ *Jan Świąćicki i jego praca społeczna w Płocku w latach 1881–1923*, Biblioteka im. Zielińskich TNP, mpis. sygn. 748, Płock 1962, s. 3; **K. Buczyński**, *Prokuratoria Generalna Królestwa Polskiego (1816–1915)*, w: **L. Bosek** (red.), *Prokuratoria Generalna. 200 lat tradycji ochrony dobra publicznego*, Warszawa 2016, s. 45; *Gazeta Rolnicza 1873–1879*, w tym od nr. 12/25.03.1884 do nr. 20/16.05.1879 tygodnik był wydawany nakładem i pod redakcją Jana Świąćickiego; **A.J. Papierowski**, **J. Stefański**, *Płocczanie znani i nieznan. Słownik biograficzny*, Płock 2002, s. 597.

⁶⁶ *Jan Świąćicki...*, s. 3; APW o/Grodzisk Mazowiecki, akt urodzenia 85/1880/Żbików.

⁶⁷ *Notatki Wandy Świąćickiej* (prawnuczki brata L. Świąćickiego) udostępnione przez p. Annę Świąćicką, s. 1.

powołany na nie został główny kasjer Władysław Szperling. Szperling był naczelnikiem do śmierci w styczniu 1898 r.⁶⁸

We wrześniu 1883 r. Ludwik Świąćicki poślubił pannę Zofię Boczkowską, sierotę wychowaną przez krewnych⁶⁹. Wniosła ona w posagu nieruchomości w Warszawie, co pozwoliło na tak wysoki standard życia, jak w rodzinach ciotek Zofii, z domu Chrzanowskich: Emmy Kozickiej i Cecylii Werner⁷⁰. Środowisko krewnych Zofii oczekiwało od młodych Świąćickich gestów dobroczynności i wydawania bankietów⁷¹. Na przykład na koniec 1884 r. Ludwik Świąćicki wraz z żoną złożyli w redakcji „Kuriera Warszawskiego” rs. 2 na rzemieślników bez pracy⁷². Początkujący urzędnik Kasy miał okazję nawiązywać kontakty towarzyskie z warszawiakami, którzy robili kariery urzędnicze. W maju 1889 r. Ludwik Świąćicki, zgłaszając narodziny synów, zaprosił świadków. W przypadku starszego, Edwarda Chwalimira, jednym ze świadków był Władysław Szperling, przyszły naczelnik biura⁷³. W przypadku młodszego, Witolda Maurycego, świadkiem był inż. Wincenty Dworzyński, później wysoki urzędnik Kolei Warszawsko-Wiedeńskiej, który zaproponował stworzenie w Warszawie sieci elektrycznych pociągów miejskich⁷⁴.

Początek kierowania przez Świąćickiego biurem Kasy był wypełniony dodatkowymi obowiązkami. Jemu właśnie powierzono opracowanie statutu KPPW tak, by miał pewne cechy statutu wzorcowego. Był to zarazem czas przygotowań do budowy siedziby Kasy, więc naczelnik biura musiał czuwać nad zapewnieniem funkcjonalności pomieszczeń biurowych.

W marcu 1901 r. upłynęło 20 lat zatrudnienia Ludwika Świąćickiego w KPPW. Wiązało się to z wypłatą sumy składanej na jego konto w Funduszu Przejrzystości i Pomocy. Świąćicki zainwestował ją w kupno majątku ziemskiego. W akcie urodzenia Wandy Werner, sporządzonym w lipcu tamtego roku, Ludwik Świąćicki występuje jako *pomieszcznik* (ros. właściciel ziemski) w Warszawie zamieszkały⁷⁵.

⁶⁸ L. Świąćicki, *Historia Kasy Pożyczkowej Przemysłowców Warszawskich...*, s. 115; *Nekrologi*, Kurier Warszawski 31/31.01.1898.

⁶⁹ APW, akt małżeństwa 82/1883/par. rzym.-kat. Przemienienia Pańskiego Warszawa; ASN, sygn. 320, ankieta personalna p. 18.

⁷⁰ E. Sęczyś, *Szlachta wylegitymowana w Królestwie Polskim w latach 1836–1861*, Warszawa 2000: *Kozicki h. Lubicz-* s. 329, *Werner h. Praca-* s. 749; APW, akt małżeństwa 263/1866/par. rzym.-kat. św. Krzyża Warszawa; J.E. Utkin, *Wspomnienie o Witoldzie Świąćickim...*, s. 212.

⁷¹ Przekaz Zofii Świąćickiej-Utkin, matki autorki.

⁷² *W miejsce powinszowań noworocznych*, Kurier Warszawski 361b/31.12.1884 r.

⁷³ APW, akt urodzenia 783/1889/par. rzym.-kat. Wszystkich św. Warszawa.

⁷⁴ APW, akt urodzenia 784/1889/par. rzym.-kat. Wszystkich św. Warszawa; A. Zawistowski, *Stacja Dzierżyńskiego, czyli metro, którego Warszawa nie zobaczyła*, Warszawa 2019, s. 39.

⁷⁵ APW, akt urodzenia 429/1901/par. rzym.-kat. św. Antoniego, Warszawa.

4. Kasa w historii Warszawy

4.1. Dom Kasy

Do 1901 r. KPPW działała w lokalach wynajmowanych w śródmieściu Warszawy. Co parę lat rozważano sprawę zakupu własnej siedziby. Komitet wrócił do odkładanej inwestycji, gdy w 1899 r. kapitał rezerwowy za rok poprzedni przekroczył 229 tys. rubli. Na rogu ul. Zgoda i ul. Złotej zakupiono trójkątny plac, a stojący od frontu budynek rozebrano. Na jego miejscu wzniesiono gmach KPPW na podstawie projektu Stefana Szyllera. Narożnik zdołała alegoryczna grupa z godłem „Praca i oszczędność” autorstwa Zygmunta Otto. Wewnątrz od narożnych drzwi prowadziły szerokie schody do wejścia na salę kas. Po urządzeniu pomieszczeń biurowych, 10 listopada 1901 r. nastąpiło poświęcenie domu Kasy. Nazajutrz „Kurier Warszawski” zamieścił na stronie tytułowej obszerną relację z tej uroczystości⁷⁶.

4.2. Napad na Kasę

26 maja 1906 r. „Kurier Warszawski” donosił, że poprzedniego dnia w południe miał miejsce zbrojny napad na Kasę Przemysłowców⁷⁷. Po tygodniu „Nowości Ilustrowane” przedstawiły sekwencję zdarzeń. Do pełnej klientów sali kas wtargnęło kilku uzbrojonych mężczyzn. Zajęli miejsca przy stanowiskach urzędników, kierując lufy rewolwerów do przeciwległych kas. Publiczność zgromadziła się przy drzwiach, wyjście było jednak zablokowane. Powiadomiony o napadzie naczelnik biura wybiegł z sąsiedniego pokoju i „widząc straszne położenie urzędników, oraz już przedostających się do kasy bandytów, strzelił w ich kierunku”. Napastnicy zaczęli wycofywać się, strzelając, aby utworzyć sobie drogę. Urzędnicy poczęli strzelać z broni służbowej i postrzelili jednego z bandytów. Towarzysze zabrali rannego, wsiedli do dorożek i uciekli. Postrzelonego kompana podrzucili na korytarz szpitala. Tam znalazła go policja⁷⁸.

W wyniku napadu śmierć poniósł jeden urzędnik i dwóch klientów. Groźnie ranny był naczelnik biura i dwóch klientów. Było też kilku rannych. Ludwik Świącicki długo przebywał w lecznicy przy ul. Boduena, a gdy ją opuścił, do

⁷⁶ L. Świącicki, *Historia Kasy Pożyczkowej Przemysłowców Warszawskich...*, s. 151–160; *Kasa przemysłowców warszawskich*, Kurier Warszawski. Dodatek poranny 312/11.11.1901.

⁷⁷ *Niesłychane!*, Kurier Warszawski. Dodatek poranny 144/26.05.1906 r.

⁷⁸ *Niesłychanie śmiały napad na bank*, Nowości Ilustrowane 22/02.06.1906 r.; H. Kiepuska, Z. Pustula (red.), *Raporty warszawskich oberpolicmajstrów 1892–1913*, Wrocław 1971, s. 70.

końca życia chodził o lasce. W lecznicy odwiedziła go kobieta, która groziła mu utratą życia, gdyby rozpoznał ujętego napastnika. Przez wiele kolejnych tygodni naczelnikowi towarzyszył jego starszy syn z browningiem za pazuchą⁷⁹. Opracowując historię KPPW, Święcicki napisał, że uratował Kasę od grabieży.

W. Potkański w monografii poświęconej terroryzmowi na usługach ugrupowań lewicowych i anarchistycznych zaliczył ten napad do akcji ekspropriacyjnych przeprowadzonych przez bojówki SDKPiL⁸⁰.

Koszt pokrycia materialnych skutków napadu był dość wysoki. Przebudowano wejście do lokalu tak, aby spełniało kryteria bezpieczeństwa. Najwyższa strata finansowa była rezultatem zniknięcia dowodów zaliczeniowych kolei i kantorów transportowych, leżących w momencie napadu na wierzchu. Dodatkowo Kasa pokryła koszty leczenia rannych funkcjonariuszy biura i niezamożnych interesantów, jak również koszty pogrzebu zabitego urzędnika. Jego matce i żonie przyznano stałą roczną zapomogę⁸¹.

5. Zakończenie

Od 1870 r. KPPW zasilala względnie tanim kredytem lokalny drobny przemysł oraz wypracowywała zyski, które starczyły na płacenie dywidendy i tworzenie rezerwy. Ignotus zarzucił Kasie, że przekształciła się w wielki bank, który „lwią część funduszy umieszczał w kredytach dla większych kupców i fabrykantów”, rzemieślników zaś „darzył okruchami kredytu”⁸². Pokusy takiej polityki kredytowej na pewno się pojawiały. Jednak przez 40 lat Komitet nie lekcewał pomniejszych klientów. W tym okresie do Komitetu należał Aleksander Feist, protektor drobnego przemysłu i rękodzielnictwa, z którego opinią liczył się cały Komitet⁸³. Od 1912 r. polityka kredytowa Kasy uległa zmianie, o czym świadczą rodzaje nowo wprowadzanych operacji kredytowych.

Nie wiadomo, jak Kasa by działała w warunkach pokoju, ale mimo wojny i niemieckiej okupacji 1915–1918 nie upadła. W rzeczywistości KPPW przetrwała do 1920 r., kiedy to przekształciła się w Bank Przemysłowców Polskich

⁷⁹ Przekaz Zofii Święcickiej-Utkin.

⁸⁰ **W. Potkański**, *Terroryzm na usługach ugrupowań lewicowych i anarchistycznych w Królestwie Polskim do 1914 roku*, Warszawa 2014, s. 333.

⁸¹ **L. Święcicki**, *Historia Kasy Pożyczkowej Przemysłowców Warszawskich...*, s. 201–202.

⁸² **Ignotus**, *Finansjera warszawska (1870–1925)...*, s. 41.

⁸³ **L. Święcicki**, *Historia Kasy Pożyczkowej Przemysłowców Warszawskich...*, s. 98–100.

SA w Warszawie⁸⁴. Artur Ferencowicz, następca Świącickiego na stanowisku naczelnika biura Kasy, wszedł w skład Rady Banku⁸⁵. Gmach Kasy przetrwał do chwili obecnej.

Gdy na terenie okupowanego zaboru rosyjskiego Niemcy tworzyli instytucje królewsko-polskie, Ludwik Świącicki zgłosił się do pracy w Ministerstwie Skarbu⁸⁶. Potem dyrekcja Polskiej Krajowej Kasy Pożyczkowej (PKKP), banku emitującego markę polską, zatrudniła go i wysłała do Łodzi „w celu przeprowadzenia zmian personalnych w zarządzie oddziału i dokonania rewizji skarbcza oraz innych pozycji finansowych”. 22 listopada 1918 r. Ludwik Świącicki otrzymał delegację do przejęcia Oddziału Łódzkiego i został mianowany jego dyrektorem⁸⁷. Od 1 grudnia 1919 r. przyznano miesięczne pensje: Ludwikowi Świącickiemu 1600 m.p., a m.in. Waławie Strupczewskiej-Juszczakowej 800 m.p.⁸⁸ Była to pracownica oddziału, którą dyrektor-wdowiec poślubił niebawem. Ludwik Świącicki zmarł 22 kwietnia 1922 r. Na posiedzeniu dyrekcji w Warszawie dyrektor naczelny PKKP „podniósł zasługi nieboszczyka na tej ważnej i trudnej placówce bankowej”⁸⁹.

Bibliografia

Archiwalia

Archiwum Akt Nowych (AAN):

Polska Krajowa Kasa Pożyczkowa. Dyrekcja Naczelną w Warszawie, sygn. zeszytów 2/404/0/2/2-4; Ministerstwo Sprawiedliwości, sygn. teczki 285/13/213.

Archiwum Państwowe w Warszawie (APW):

Bank Przemysłowców Polskich. Protokoły Rady Banku, tom I;
Księgi metrykalne par. rzym.- kat. pw. Św. Antoniego w Warszawie;
Księgi metrykalne par. rzym.-kat. pw. Przemienienia Pańskiego w Warszawie;
Księgi metrykalne par. rzym.-kat. pw. Wszystkich Świętych w Warszawie;
Oddz. w Grodzisku Mazowieckim: Księgi metrykalne par. Żbików.

Archiwum Sądu Najwyższego (ASN), sygn. teczki 320.

⁸⁴ W. Morawski, *Słownik historyczny bankowości polskiej...*, s. 130.

⁸⁵ APW, Bank Przemysłowców Polskich. Protokoły Rady Banku t. I, protokół z 8.03.1921.

⁸⁶ AAN, sygn. 285/13/213, podanie Witolda Świącickiego do Ministerstwa Sprawiedliwości z 6.09.1918.

⁸⁷ AAN, sygn. 2/404/0/2/2, protokoły z 13.11.1918 i 22.11.1918.

⁸⁸ AAN, sygn. 2/404/0/2/3, protokoły z 7.11.1919 i 24.11.1919.

⁸⁹ A.H.T. Świącicki, *Historia herbu rodowego Jastrzębiec...*, s. 273; AAN, sygn. 2/404/0/2/4, protokół z 22.04.1922.

Gazety archiwalne

Dodatek do Kuriera Warszawskiego nr 219 z dn. 24.09.1864 r.

Gazeta Rolnicza 1873–1879.

Rewieński S., *Jeszcze o próbach narzędzi rolniczych*, Gazeta Rolnicza nr 12 z dn. 20.03.1879 r.

W miejsce powinszowań noworocznych, Kurier Warszawski nr 361b z dn. 31.12.1884 r.

Nekrologi, Kurier Warszawski nr 31 z dn. 31.01.1898.

Kasa przemysłowców warszawskich, Kurier Warszawski. Dodatek poranny nr 312 z dn. 11.11.1901 r.

Niesłychane!, Kurier Warszawski. Dodatek poranny nr 144 z dn. 26.05.1906 r.

Niesłychanie śmiały napad na bank, Nowości Ilustrowane nr 22 z dn. 2.06.1906 r.

Opracowania

Bijak W., Podgórska M., Utkin J., *Matematyka finansowa*, Warszawa 1994.

Doleżał F., *Leopold Kronenberg i rozwój kredytu w Królestwie Polskim*, w: *Leopold Kronenberg. Monografia zbiorowa*, Warszawa 1922, s. 159–279.

Gostomski E., *Narodziny spółdzielczości kredytowej w Europie i rozwój banków spółdzielczych w Polsce*, w: A. Szelągowska (red.), *Współczesna bankowość spółdzielcza*, Warszawa 2012, s. 19–37.

Ignotus, *Finansjera warszawska (1870–1925)*, A. Podolska-Meducka (red.), Warszawa 2008.

Jan Świącicki i jego praca społeczna w Płocku w latach 1881–1923, Biblioteka im. Zielińskich, Towarzystwo Naukowe Płockie, mpis sgn. 748, Płock 1962.

Kiepuska H., Pustuła Z. (red.), *Raporty warszawskich oberpolicmajstrów 1892–1913*, Wrocław 1971, s. 70.

Kraushar A., *Palestra warszawska*, Warszawa 1919.

Morawski W., *Słownik historyczny bankowości polskiej do 1939 roku*, Warszawa 1998.

Papierowski A., *Geneza i rozwój spółdzielczości w Płocku w latach 1869–1904*, Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego 1983/4, s. 29–58.

Papierowski A.J., Stefański J., *Płoczczenie znani i nieznani. Słownik biograficzny*, Płock 2002.

Piechowicz S., *Zarys historii polskiego ruchu spółdzielczego w zaborze rosyjskim*, w: S. Inglot (red.), *Zarys historii polskiego ruchu spółdzielczego. Część I*, Warszawa 1971, s. 233–303.

Potkański W., *Terroryzm na usługach ugrupowań lewicowych i anarchistycznych w Królestwie Polskim do 1914 roku*, Warszawa 2014.

Sęczys E., *Szlachta wylegitymowana w Królestwie Polskim w latach 1836–1861*, Warszawa 2000. *Sprawozdanie z 44-go roku działalności Kasy Pożyczkowej Przemysłowców Warszawskich za 1913 r.*

Świącicki A.H.T., *Historia herbu rodowego Jastrzębiec czyli saga rodu Świącickich IX–XXI w.*, wydanie internetowe, Poznań 2010, <https://repozytorium.amu.edu.pl/handle/10593/456>; stan na 23.06.2020 r.

Świącicki L., *Historia Kasy Pożyczkowej Przemysłowców Warszawskich za czterdziestoletni okres jej istnienia 1870–1910*, Warszawa 1910.

Świtalski Z., *Spółdzielczość w świecie do 1918 r.*, w: S. Inglot (red.), *Zarys historii polskiego ruchu spółdzielczego. Część I*, Warszawa 1971, s. 39–82.

Utkin J.E., *Wspomnienie o Witoldzie Świącickim. Czasy do 1944 roku*, *Miscellanea Historico-Iuridica* 2017/XVI/2, s. 209–225.

Wąsowicz M., *Instytucja kredytu długoterminowego na ziemiach polskich: rozwiązania rodzinne czy recepta obcych wzorów*, w: A. Lityński, P. Fiedorczyk (red.), *Wielokulturowość polskiego pogranicza. Ludzie – idee – prawo*, Białystok 2003, s. 93–103.

Wróbel M., *Antoni Hipolit Wieczorek (1844–1906): rys biograficzny białostockiego fabrykanta i dzieje jego zakładu (do 1906 r.)*, *Rocznik Białostocki* 2014/19, s. 107–135.

Zawistowski A., *Stacja Dzierżyńskiego, czyli metro, którego Warszawa nie zobaczyła*, Warszawa 2019.

Joanna E. UTKIN

THE FIRST INDUSTRIALISTS' LOAN FUND UNDER THE KINGDOM OF POLAND AND THE CAREER OF LUDWIK ŚWIAĆICKI

Abstract

Background: January 2020 was the 150th anniversary electing the first governing bodies of the Warsaw Industrialists' Loan Fund (KPPW, Loan Fund), the first credit cooperative founded in the Kingdom of Poland/ Congress Poland. It is worth recalling its origins and progress until the outbreak of the Great War. The professional career of Ludwik Świącicki, the author of the book on the 40-year history of the KPPW and long-time Head of its bureau, was linked with the Loan Fund. Świącicki's career path to the position of the Head is an interesting example of the professional evolution of an organic work supporter, descendant of the landed gentry family.

Research purpose: The article presents the circumstances in which the founders of KPPW operated. It is to answer questions such as: what amendments to the law were necessitated by the realities of practice, what were the obligations of the members, and what were their possibilities on taking loans and earning income. How the long-time Head of the Loan Fund's bureau started as a clerk and what events took place during his term of office. The study covers the Loan Fund's operations until 1913, the year preceding the outbreak of the Great War.

Methods: Publications and prints from before the Great War from the library of the Warsaw School of Economics were used in this study, especially the history of KPPW written in 1910 by Ludwik Świącicki. The knowledge of bills, necessary to understand the Loan Fund's credit transactions, can be found in the chapter on bill discounting written by the author in a textbook of financial mathematics. Moreover, A.H.T. Świącicki's book on his family history proved helpful. The information contained therein was verified or supplemented on the basis of archival documents and newspapers. The author is the great granddaughter of Ludwik Świącicki, however the family verbal tradition focused mainly on Zofia Ludwikowa Świącicka. The information deficit spurred her to study the archives.

Conclusions: The approval of the KPPW Act in in the St. Petersburg Ministry of Finance was an engine for the legalization of subsequent financial institutions in the Kingdom of Poland. The pioneer act on the Loan Fund was amended over time, although, despite the pressure from the Ministry of Finance, the institution maintained its independence. The Loan Fund's credit operations were gradually extended from 1912. In the emerging Polish state, Świącicki volunteered to work at the Ministry of Treasury, and later was appointed as the Director of the Polish issuing bank, the Branch in Łódź.

Keywords: history of loan funds, act, head of bureau, Warsaw.